

M34-011

**GENEROLO JONO ŽEMAIČIO
LIETUVOS KARO AKADEMIJA**

Marija Jėčiuvienė

**EKONOMIKOS
LOGINĖS STRUKTŪRINĖS
SCHEMOS**

Mokomoji knygelė

Vilnius 2002

761000534001

UDK 330.1 (084.2)
Jė-12

Generolo Jono Žemaičio Lietuvos karo akademijos dėstytojos dr. Marijos Jėčiuvienės parengta mokomoji knygelė skirta Akademijos kariūnams ir klausytojams, kitų aukštųjų mokyklų studentams.

Atsakingoji redaktorė dr. Anelė Vosyliūtė

Recenzavo prof. habil. dr. Stanislovas Martišius, prof. habil. dr. Juozas Bagdanavičius.

© Marija Jėčiuvienė

© Generolo Jono Žemaičio
Lietuvos karo akademija

TURINYS

1. EKONOMIKA	5
1.1. Ekonomika – mokslas	5
1.2. Makroekonomika	6
1.3. Bendrieji makroekonomikos rodikliai	6
1.4. Makro- ir mikroekonomikos ryšys	7
1.5. Mikroekonomika. Firmos, koncerno, įmonės gamybinės-ūkinės veiklos pagrindinių rodiklių tarpusavio ryšys	8
1.6. Mikroekonomika – planų rodiklių apskaičiavimas	8
2. EKONOMINIO AUGIMO VEIKSNIAI	9
3. NEDARBAS	10
3.1. Nedarbo formos	10
3.2. Pagrindinės nedarbo priežastys	11
3.3. Nedarbo pasekmės	11
3.4. Darbo rinka	12
3.5. Darbo rinkos reguliavimo sistemos pagrindiniai elementai	13
4. INFLIACIJA	14
4.1. Infliacijos rūšys	14
4.2. Valstybės antiinfliacinė politika	15
4.3. Užimtumo didinimo politika infliacijos sąlygomis	15
5. BENDROJI EKONOMINĖ PUSIAUSVYRA	16
5.1. Bendrosios ekonominės pusiausvyros sąlygos	16
5.2. Rinkos pusiausvyra	17
5.3. Uždarasis modelis, nedalyvaujant valstybei	18
5.4. Uždarasis modelis, valstybei dalyvaujant	18
6. RINKOS STRUKTŪRA	19
6.1. Rinkos ekonomika	19
6.2. Sąlygos rinkos santykiams atsirasti	20
6.3. Rinkos funkcijos	21
6.4. Rinkos struktūra	22
6.5. Rinkos segmentai	23
7. KONKURENCIJA	24
7.1. Konkurencijos formos	24
7.2. Konkurencinės kovos metodai	24
7.3. Konkurencinės kovos formos monopolizmo sąlygomis	25
8. VYRIAUSYBĖS VAIDMUO EKONOMIKOJE	26

8.1. Ekonominės politikos uždaviniai ir instrumentai	26
8.2. Išdo politika	27
8.3. Ekonominė politika : strategijos raida	28
9. GYVENTOJŲ PAJAMOS	29
9.1. Pagrindinės gyventojų pajamų rūšys	29
9.2. Pagrindinės pajamų diferenciacijos priežastys	29
10. PELNAS	30
10.1. Pelno šaltiniai, veiksniai, paskirstymas	30
10.2. Įmonių pelningumo didinimo šaltiniai ir veiksniai	31
10.3. Turto panaudojimo efektyvumo apskaičiavimas	32
11. EKONOMIKOS RAIDA	33
11.1. Ekonominės veiklos ciklai	33
11.2. Valstybinio anticiklinio reguliavimo koncepcijos	33
11.3. Ciklų priežastys	33
12. TARPTAUTINĖ PREKYBA	34
12.1. Tarpautinė prekyba	34
12.2. Pasaulinė kaina	34
12.3. Pasaulio ūkis	34

1. EKONOMIKA

1.1. EKONOMIKA- MOKSLAS

APIE

- gamintojo ekonominę elgseną
- ekonominio augimo dėsningumus ir veiksnius

PAŽINIMO METODAI

- pozityvinis ir normatyvinis
- analizė ir sintezė
- indukcija ir dedukcija
- mokslinis abstrahavimas

TIRIA:

ELGSENOS MODELIOUS (STIMULUS)

- reguliatoriai
- interesai
- tikslai
- veiksmi

ŪKININKAVIMO LYGIUS

- mikroekonomika
- mezoekonomika
- makroekonomika
- megaekonomika

1.2. MAKROEKONOMIKA

TIKSLAI

- ekonominis augimas
- aukštas užimtumo lygis
- stabilus kainų lygis
- stabili valiuta
- užsienio prekybos pusiausvyra

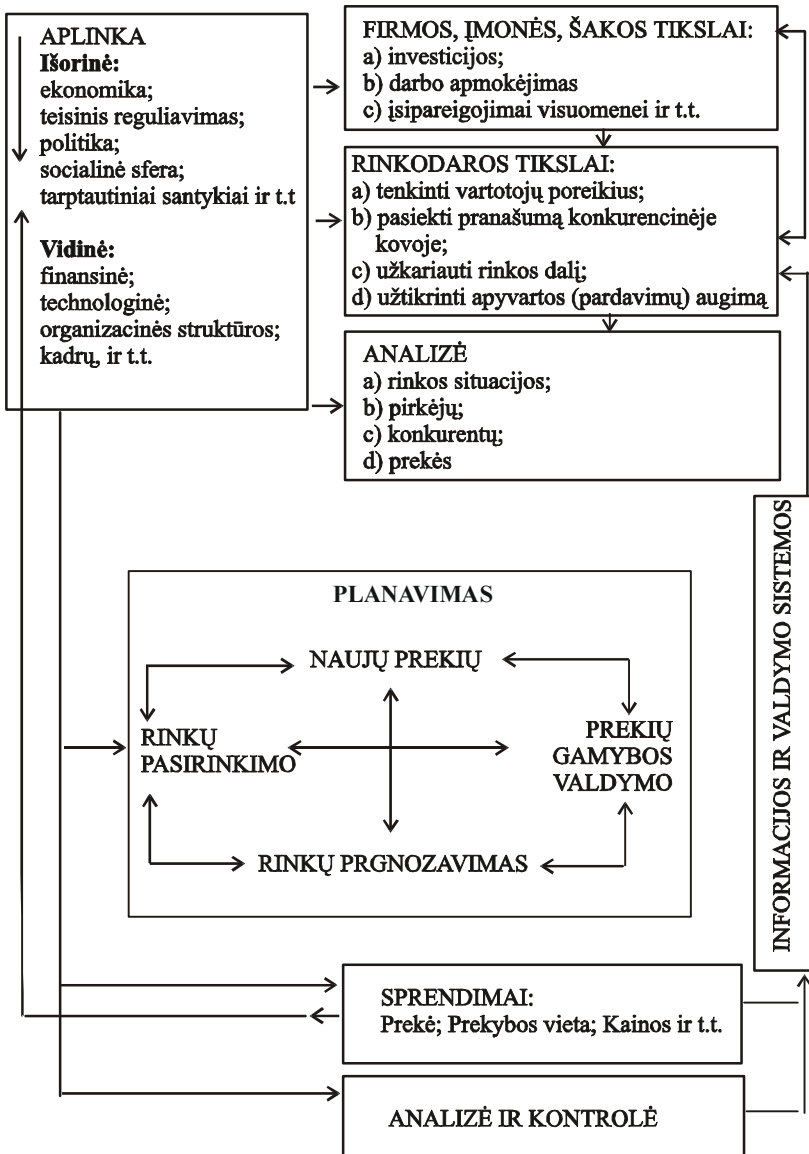
INSTRUMENTAI

- išdo politika
- pinigų politika
- pajamų reguliavimo politika
- užsienio ryšių ekonominė politika

1.3. BENDRIEJI MAKROEKONOMIKOS RODIKLIAI

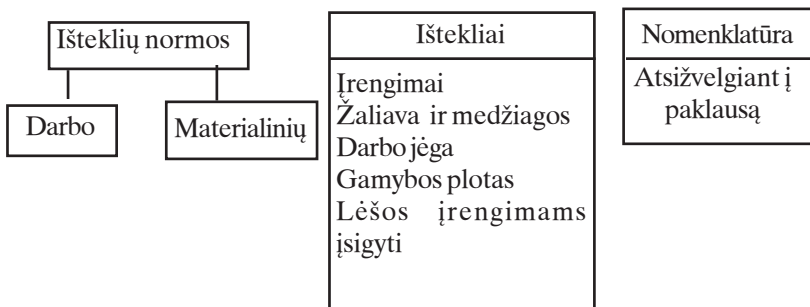
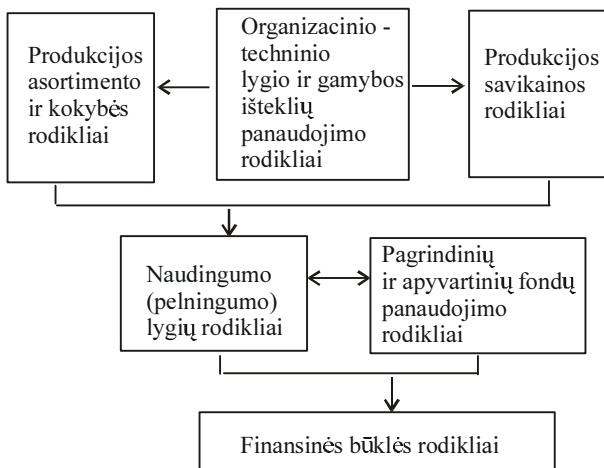
Rodiklio grupės	Svarbiausi rodikliai	Ągalina nustatyti
I. Bendrieji nacionaliniai šalies raidą apibūdinantys rodikliai	NT – nacionalinis turtas BVP – bendrasis visuomeninis produktas TP – tarpinis produktas GP – galutinis produktas NP – nacionalinės pajamos	<ul style="list-style-type: none"> • potencialø ir realø šalies nacionalinà turtà • bendrà gamybos mastà ir jo dinamikà • þaliavø ir medþiagø perdurbimo ámonio bei ðakos tarpusavio ryðio glaudumà • galutinà gamybos rezultatà
II. Rodikliai, apibūdinantys gamybos techninà lygà	<ul style="list-style-type: none"> • gamybos fondø apimtys • investicijos • gamybos fondø atnaujinimo ir nusidëvëjimo koeficientai • fondo gràþa • fondø imlumas • medþiagø imlumas • energijos imlumas 	<ul style="list-style-type: none"> • šalies pramonës potencialà • gamybos plëtros ir potencialo atnaujinimo tempus • gamybos techninà lygà • gamybos fondø ir materialinio iðteklio panaudojimo efektyvumà • gamybos imlumo mokslui lygà
III. Darbo iðteklio panaudojimo rodikliai	<ul style="list-style-type: none"> • darbo iðteklio kiekis • uþimtumas • darbo naðumas • darbo imlumas • nedarbo norma 	<ul style="list-style-type: none"> • šalies darbo potencialà • nedarbo ir uþimtumo lygà • darbo iðteklio panaudojimo efektyvumà • nedarbo ir uþimtumo ávertinimà
IV. Finansø iðteklio sudarymo ir panaudojimo rodikliai	<ul style="list-style-type: none"> • kainø lygis • kainø indeksas • infliacija • normalusis ir realusis palûkanø dydis 	<ul style="list-style-type: none"> • vidutinà kainø lygà • infliacijos lygà • pinigø iðteklio panaudojimo lygà

1.4. MAKRO–IR MIKROEKONOMIKOS RYŠYS

1.5. MIKROEKONOMIKA

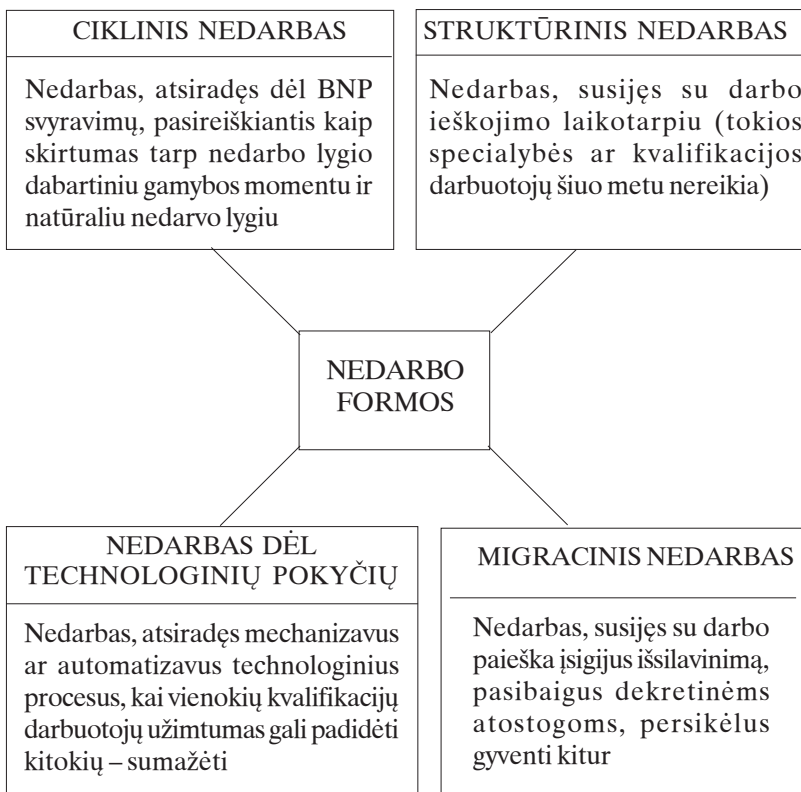
Firmos, koncerno, įmonės gamybinės-ūkinės veiklos pagrindinių rodiklių tarpusavio ryšys

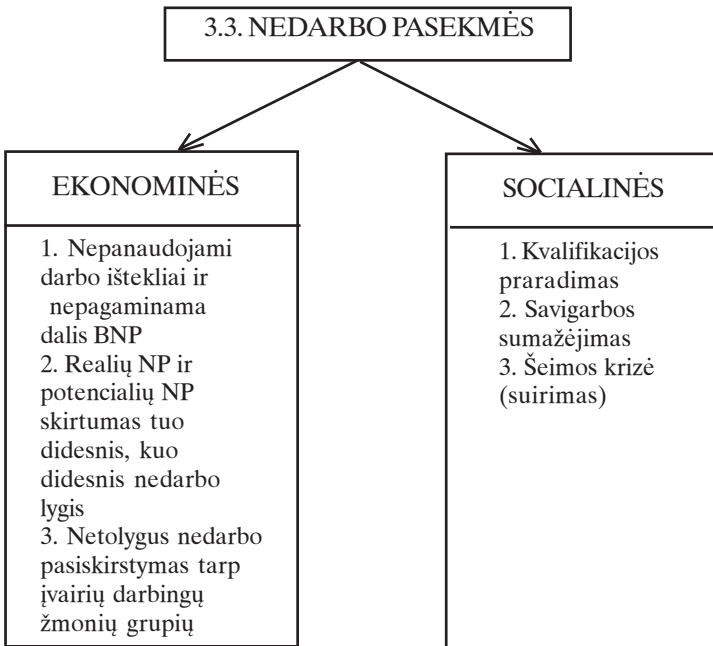
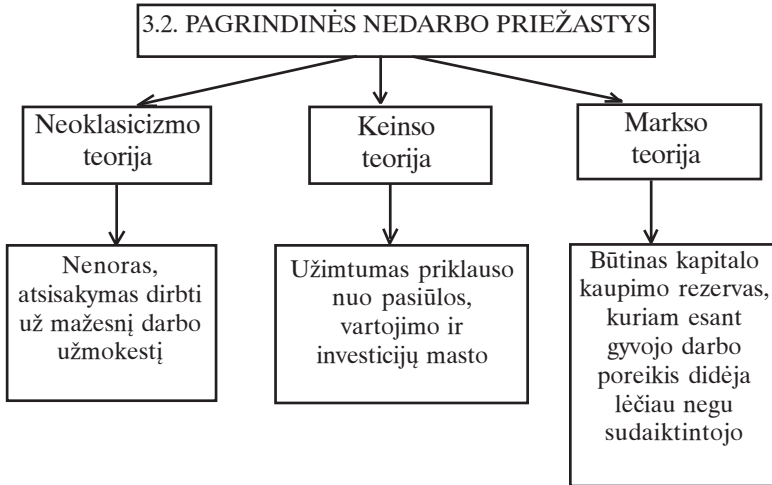

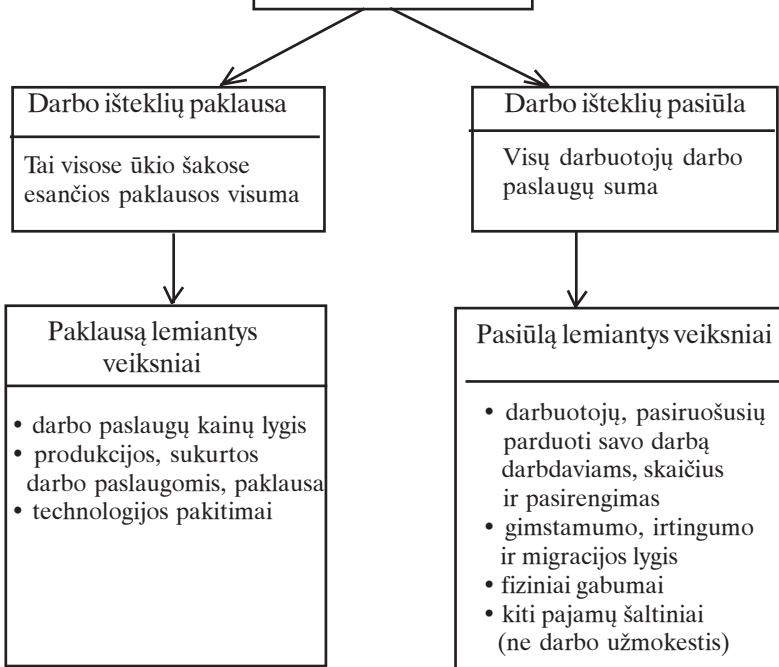

1.6. MIKROEKONOMIKA – PLANŲ RODIKLIŲ
APSKAIČIAVIMAS
(pradiniai duomenys)

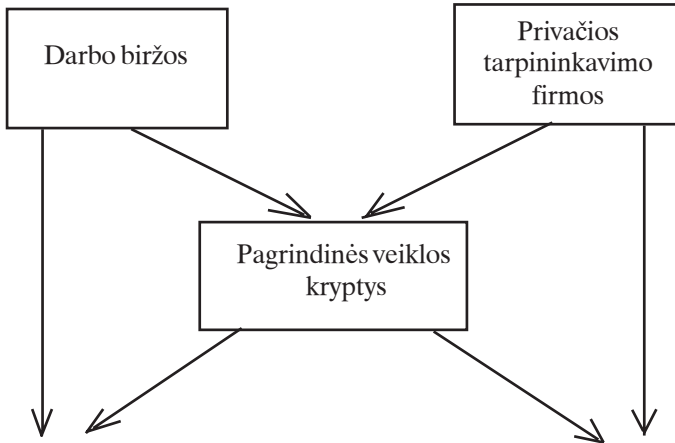

3.4. DARBO RINKA

3.5. DARBO RINKOS REGULIAVIMO SISTEMOS PAGRINDINIAI ELEMENTAI

3. NEDARBAS

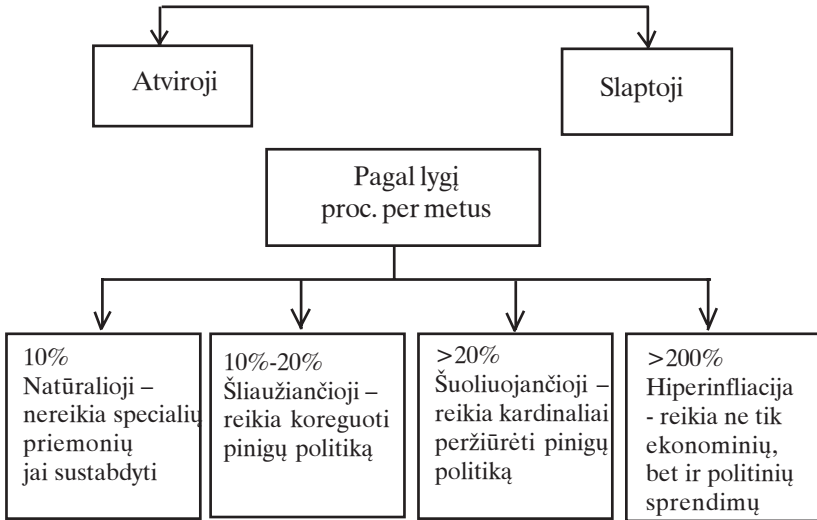
3.1. NEDARBO FORMOS

- bedarbių registracija
- laisvų darbo vietų registracija
- įdarbinimas
- paklausos ir pasiūlos tyrimai, analizė ir informacijos apie ją teikimas
- profesinis orientavimas ir bedarbių perkvalifikavimas
- pašalpų mokėjimas
- darbo vietø analizė
- tarpininkavimas
- karjeros planavimas
- darbuotojø perkvalifikavimas
- norinèiø dirbti testavimas ir perkvalifikavimas
- darbo santykiø reguliavimas

4. INFLIACIJA

4.1. INFLIACIJOS RŪŠYS

PAGAL PASIREIŠKIMO FORMAS

Pagal veiksnius

Paklausos infliacija (kainų lygio augimas dėl prekių ir paslaugų, kurias norėtų įsigyti žmonės, valstybės ir asmenys)

Priežastys:

- pinigų kiekio padidėjimas
- pinigų apyvartos greičio padidėjimas
- visuminės paklausos struktūriniai pokyčiai
- ūkio subjektų elgesio pokyčiai
- mokėjimo priemonių skaičiaus padidėjimas

Pasiūlos infliacija (kainų augimas dėl pasiūlos mažėjimo)

Priežastys:

- darbo užmokesčio augimas
- pasiūlos, nesusietos su visos paklausos pokyčiais, padidėjimas

4.2. VALSTYBĖS ANTIINFLIACINĖ POLITIKA

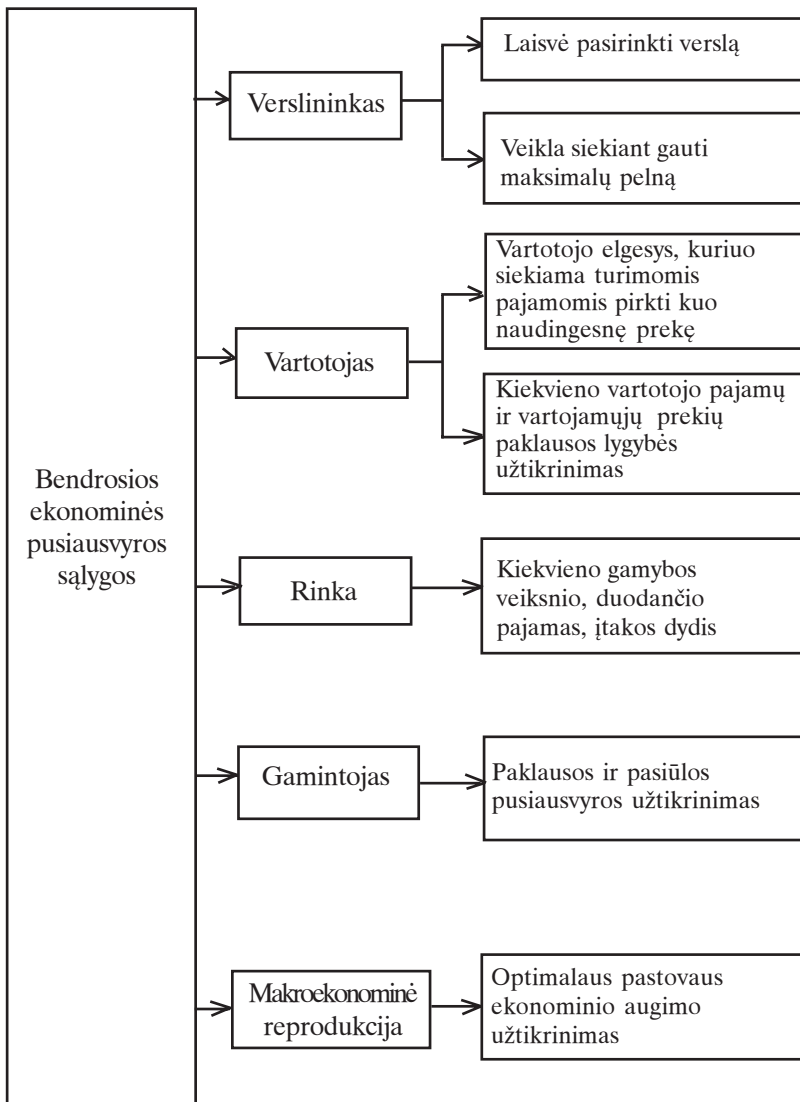
AKTYVI	ADAPTACINĖ
<ul style="list-style-type: none"> • Pinigų emisijos kontrolė • Pinigų refoma • Valstybės išlaidų mažinimas • Mokesčių didinimas • Valstybės biudžeto deficito sumažinimas • Griežta pinigų ir kredito politika • Fiksuoto valiutos kurso įvedimas • Kova su monopolizmu • Gamybos plėtros skatinimas	<ul style="list-style-type: none"> • Indeksavimas • Kainų ir darbo užmokesčio augimo tempų reguliavimas • Kitos priemonės, švelninančios infliacijos pasekmes

4.3. UŽIMTUMO DIDINIMO POLITIKA INFLIACIJOS SĄLYGOMIS

Klasikinė koncepcija	Keinsinė koncepcija	Pasiūlos teorija
Pasikliaujama ekonomikos savireguliacija, valstybė nesikiša	Poveikis užimtumui per paklausos skatinimą	Keičiama užimtumo struktūra siekiant padidinti ir motyvaciją dirbti, ir galimybę kelti kvalifikaciją bei įgyti naujas profesijas

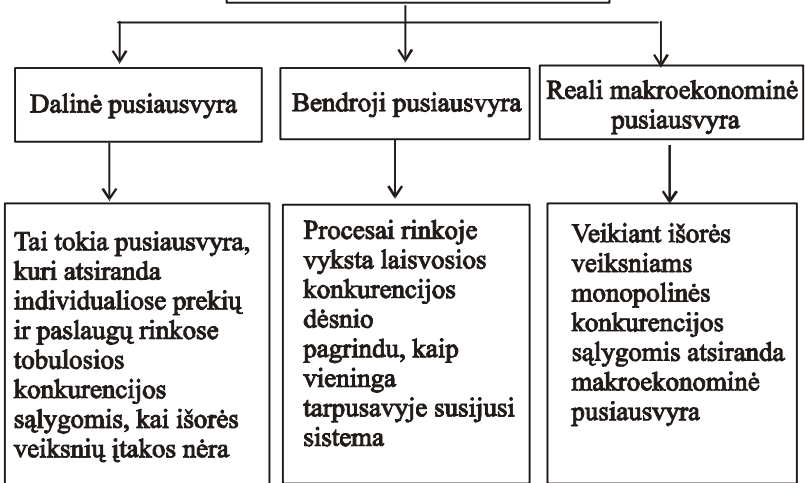
5. BENDROJI EKONOMINĖ PUSIAUSVYRA

5.1. BENDROSIOS EKONOMINĖS PUSIAUSVYROS SĄLYGOS

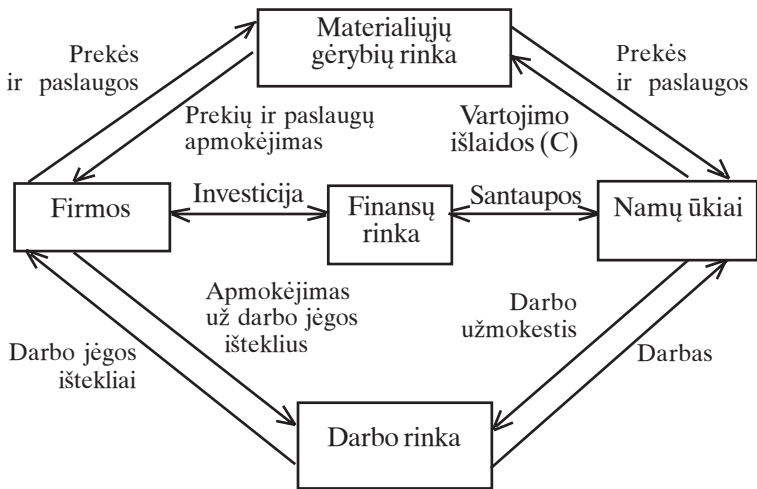

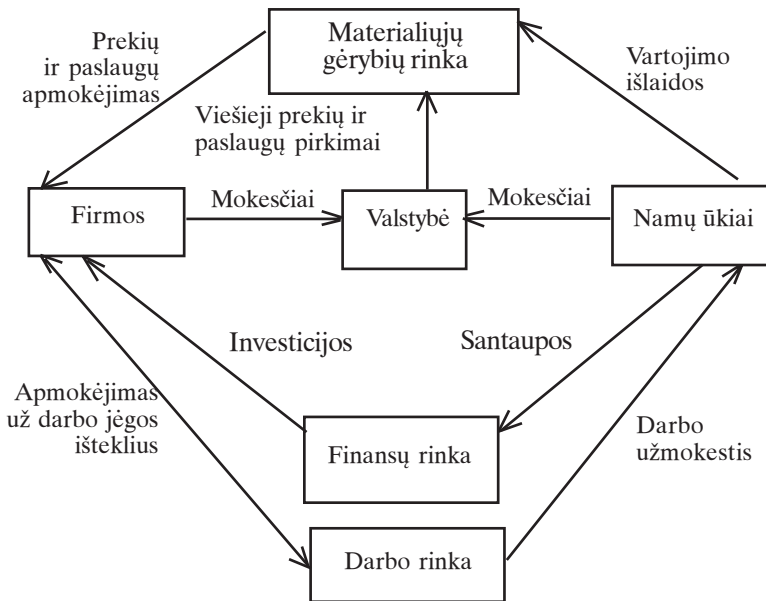
5.2. RINKOS PUSIAUSVYRA

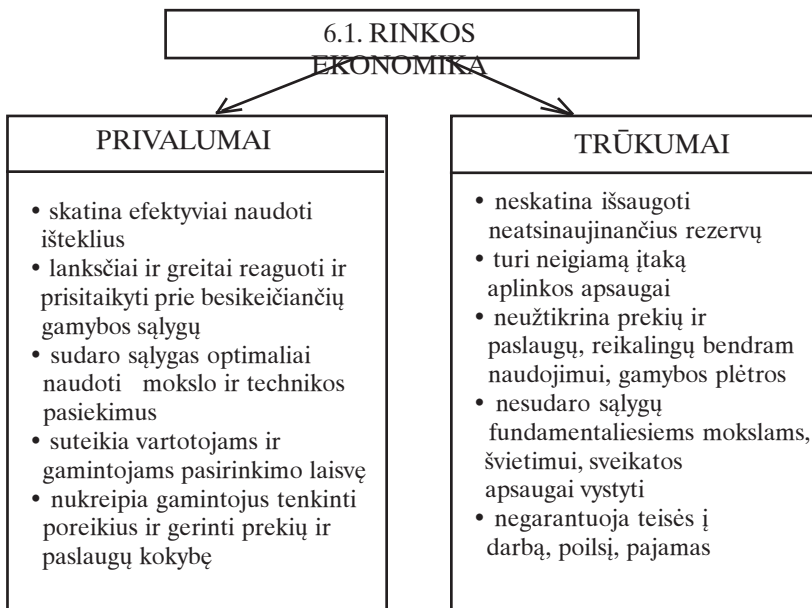
5.3. UŽDARASIS MODELIS, NEDALYVAUJANT VALSTYBEI

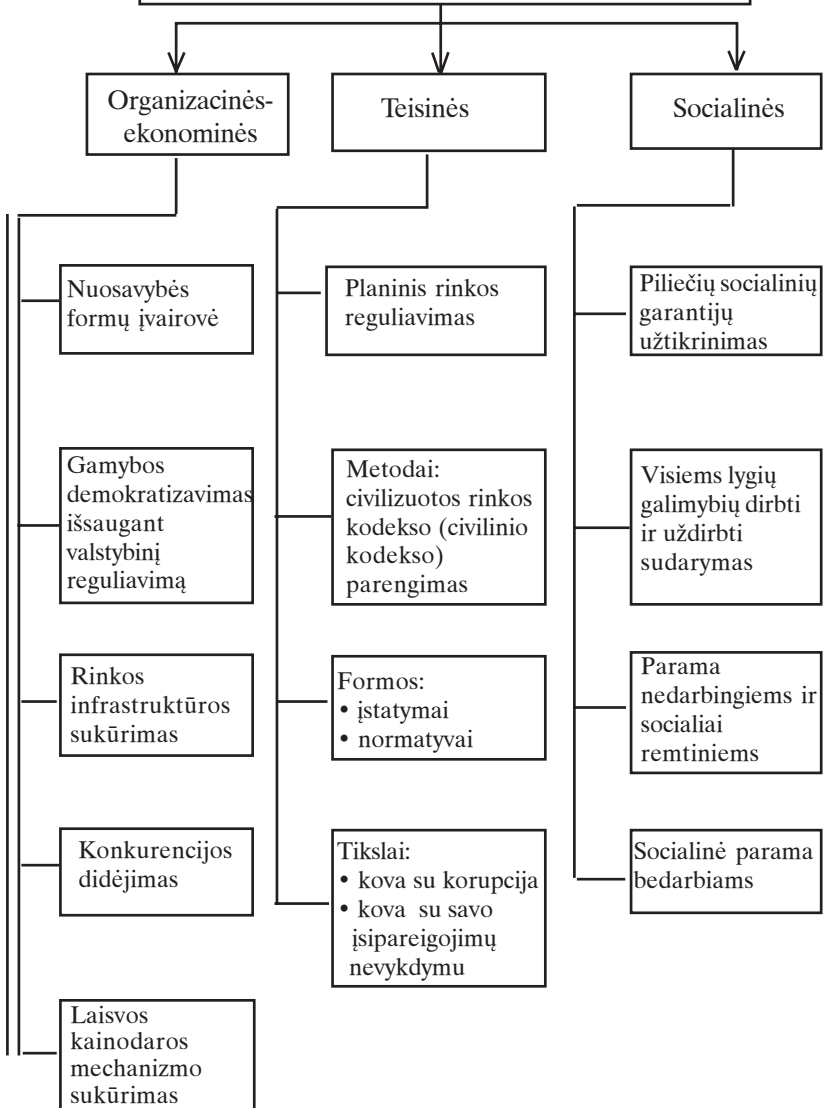
5.4. UŽDARASIS MODELIS, VALSTYBEI DALYVAUJANT

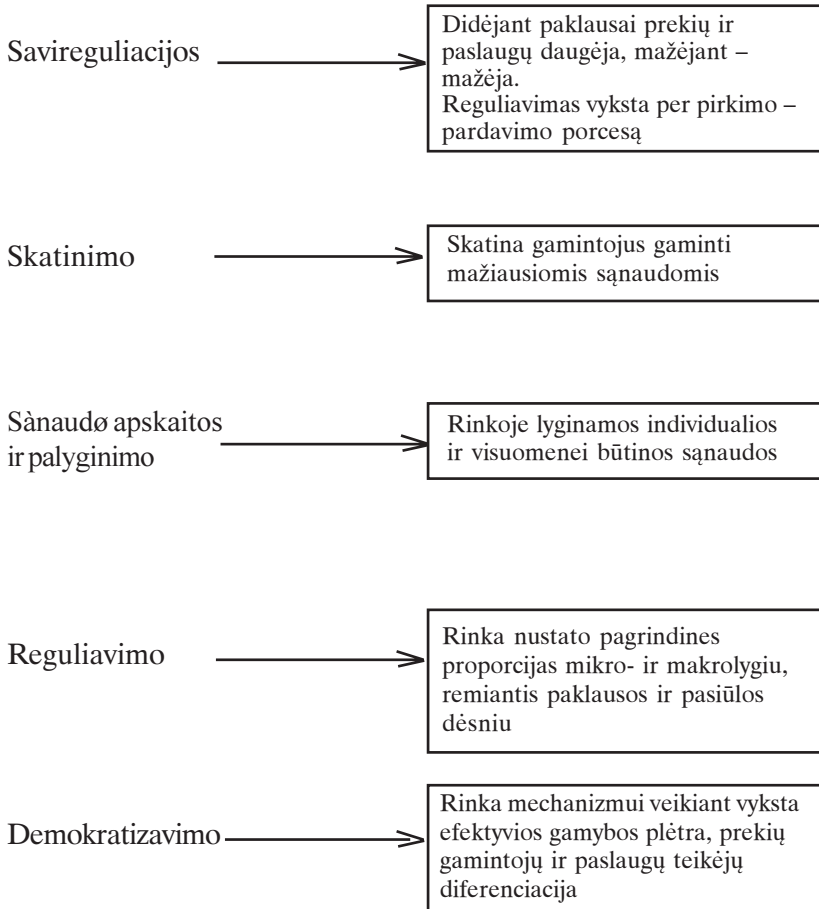
6. RINKOS STRUKTŪRA

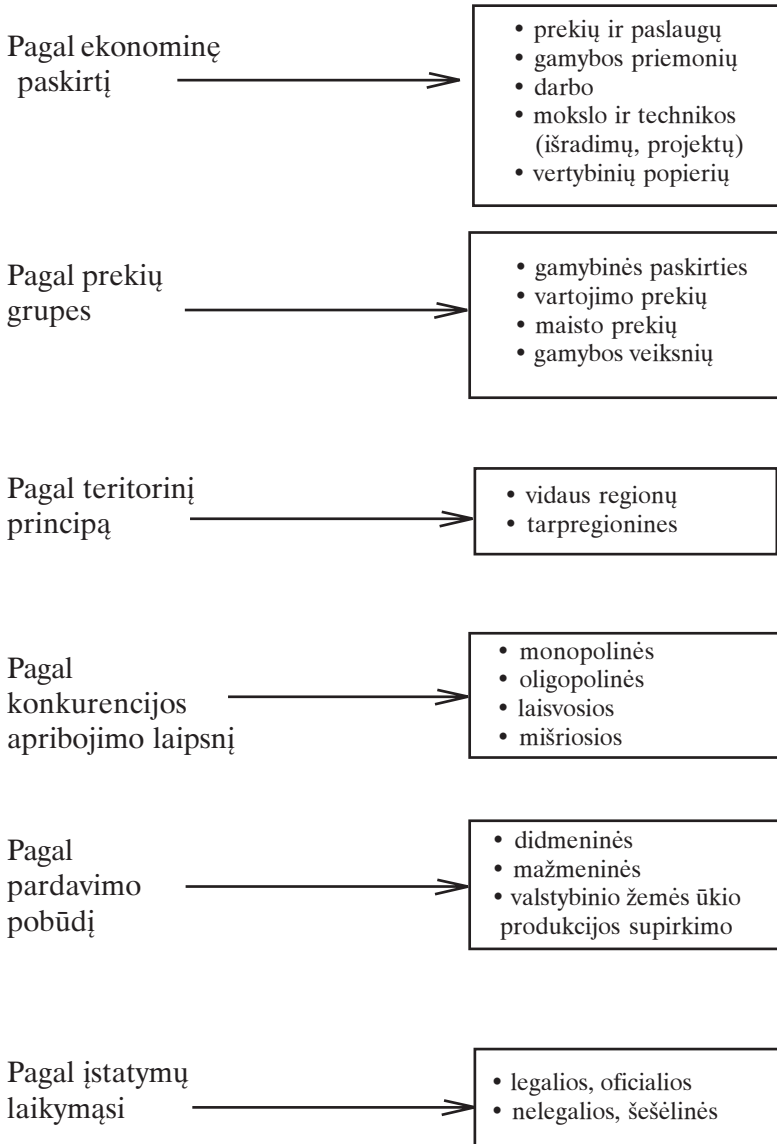
6.2. SĄLYGOS RINKOS SANTYKIAMS ATSIKURTI

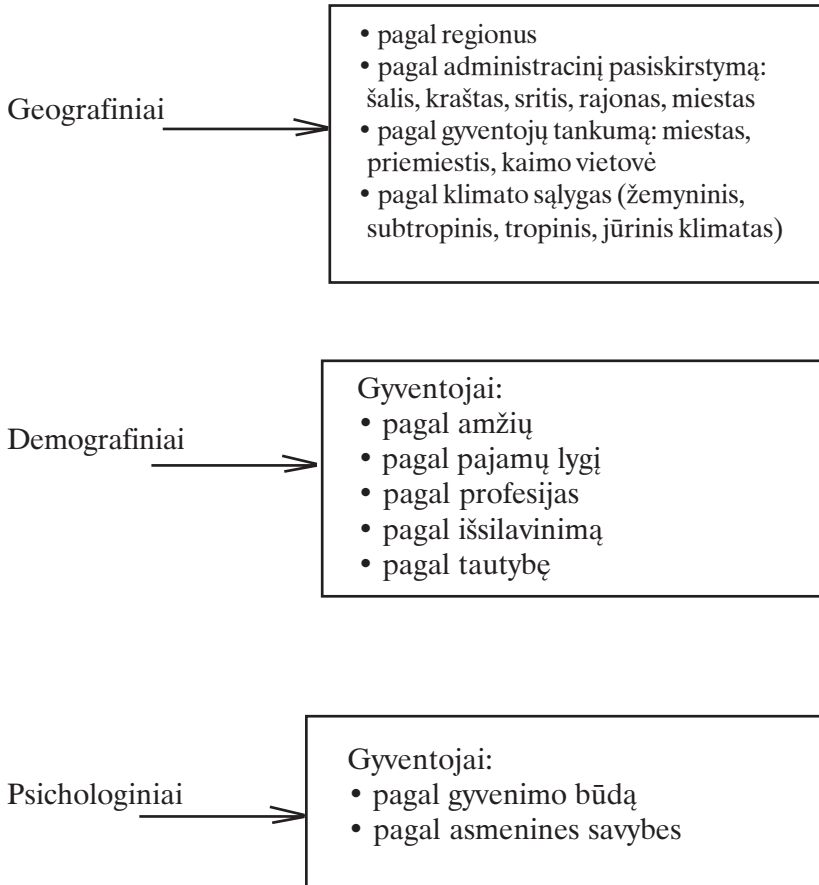
6.3. RINKOS FUNKCIJOS

6.4. RINKOS STRUKTŪRA

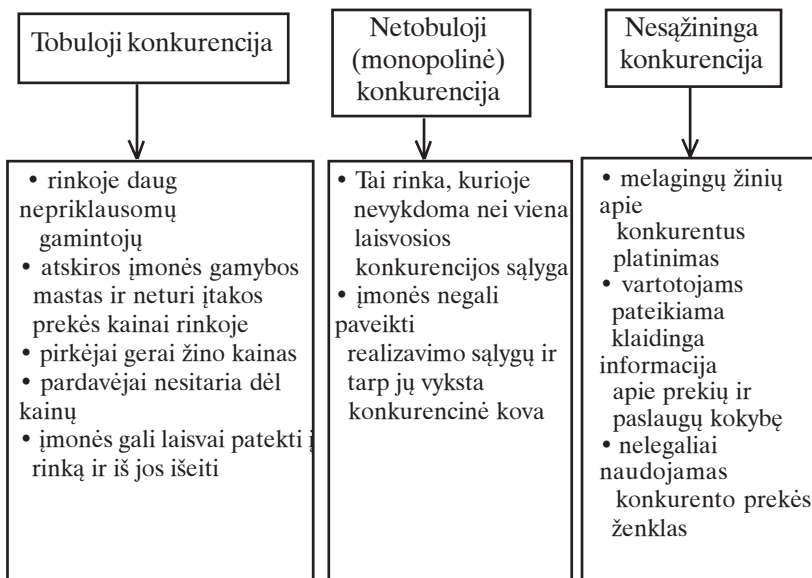

6.5. RINKOS SEGMENTAI

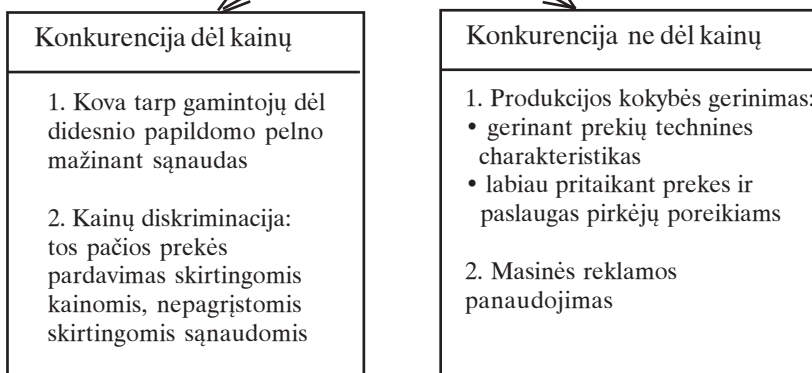

7. KONKURENCIJA

7.1. KONKURENCIJOS FORMOS

7.2. KONKURENCINĖS KOVOS METODAI

**7.3. KONKURENCINĖS KOVOS FORMOS
MONOPOLIZMO SĄLYGOMIS**

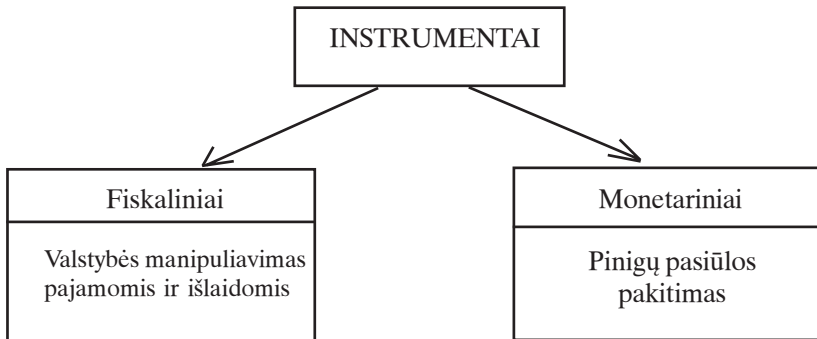
Lenktyniavimas mokslo ir technikos srityje		Lenktyniavimas gamybos sferoje		Lenktyniavimas prekyboje
1. Naujų produktų kūrimas	1. Techninės informacijos kaupimas ir naudojimas	1. Kapitalo didinimas	1. Gamybos techninio lygio kėlimas	1. Tarp pirkėjų dėl prekių įsigijimo žemesnėmis kainomis
2. Šiuolaikinių technologijų diegimas	2. Patentų įsigijimas ir naudojimas	2. Gamybinių pajėgumų didinimas	2. Produkcijos kokybės gerinimas	2. Tarp pardavėjų ir pirkėjų dėl aukštesnių pardavimo ir žemesnių pirkimo kainų
		3. Gaminių asortimento atnaujinimo spartinimas	3. Gamybos sąnaudų mažinimas	

8. VYRIAUSYBĖS VAIDMUO EKONOMIKOJE

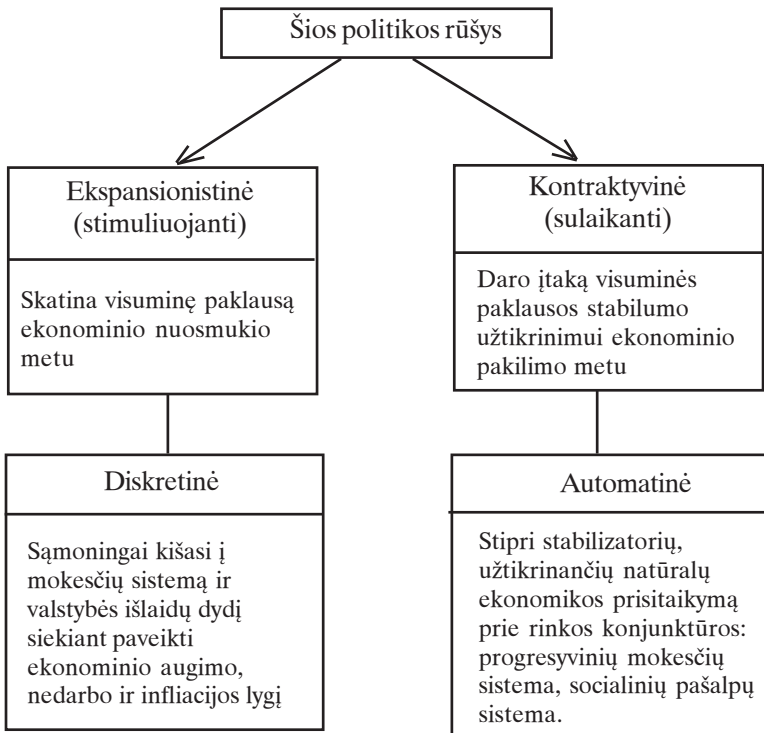
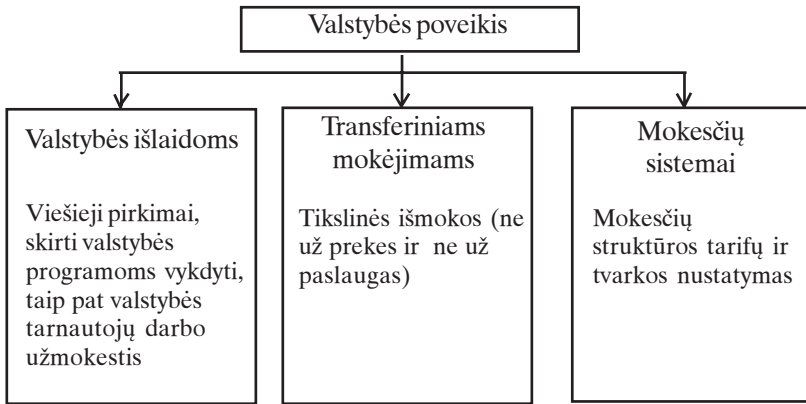
8.1. EKONOMINĖS POLITIKOS UŽDAVINIAI IR INSTRUMENTAI

Pagrindiniai uždaviniai:

- ekonominio vystymosi subalansuotumas
- ekonominio augimo skatinimas
- aukšto užimtumo ir žemo nedarbo lygio palaikymas
- infliacijos stabdymas
- nacionalinės valiutos stabilumo užtikrinimas
- užsienio ryšių palaikymas ir reguliavimas

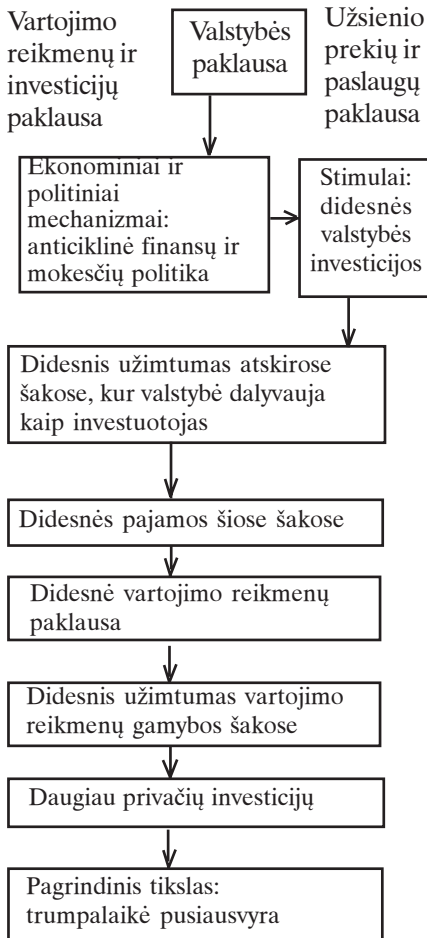
8.2. IŽDO POLITIKA

8.3. EKONOMINĖ POLITIKA: STRATEGIJOS RAIDA

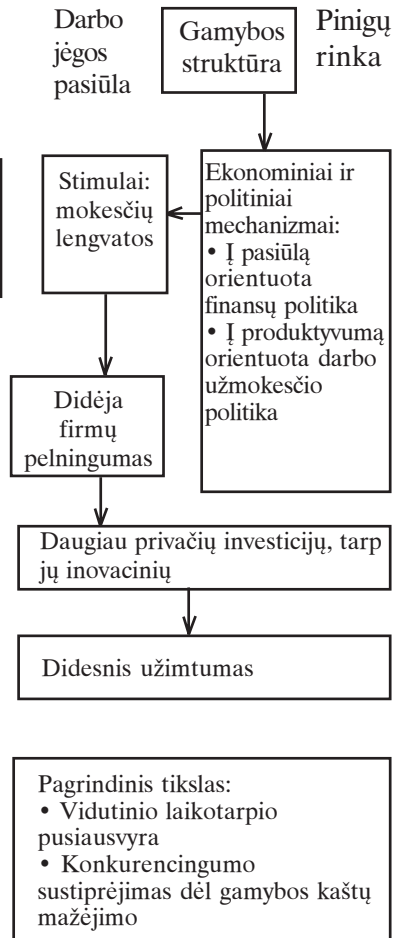
Paklausos ekonomika
(keinsinė politika)

Visuminė paklausa lemia nacionalinių pajamų dydį ir užimtumo lygį

Pasiūlos ekonomika
(pinigų politika)

Gamybos rentabilumas lemia pajamų dydį ir užimtumo lygį

9. GYVENTOJŲ PAJAMOS

9.1. PAGRINDINĖS GYVENTOJŲ PAJAMŲ RŪŠYS

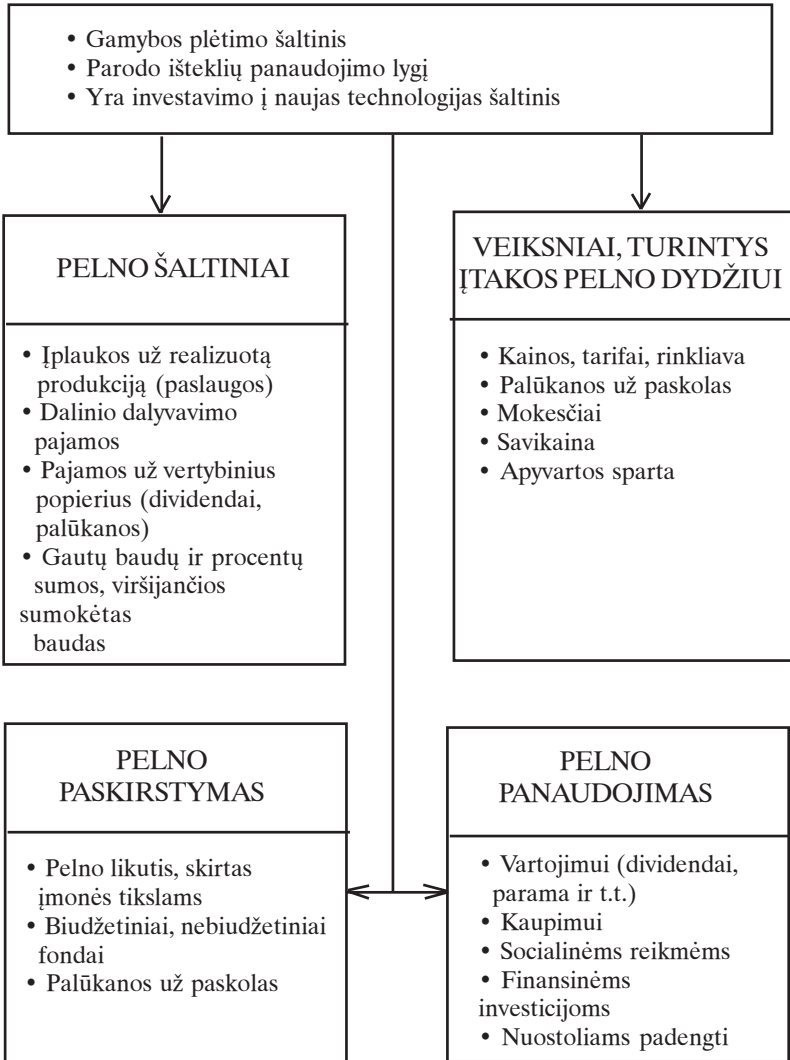
Darbo užmokestis	→	už darbą
Palūkanos	→	iš investicijų
Renta	→	už žemę, mišką
Pajamos iš verslo	→	pajamos iš verslo
Valstybės dotacijos	→	išmokos iš valstybės biudžeto, pašalpos, subsidijos

9.2. PAGRINDINĖS PAJAMŲ DIFERENCIACIJOS PRIEŽASTYS

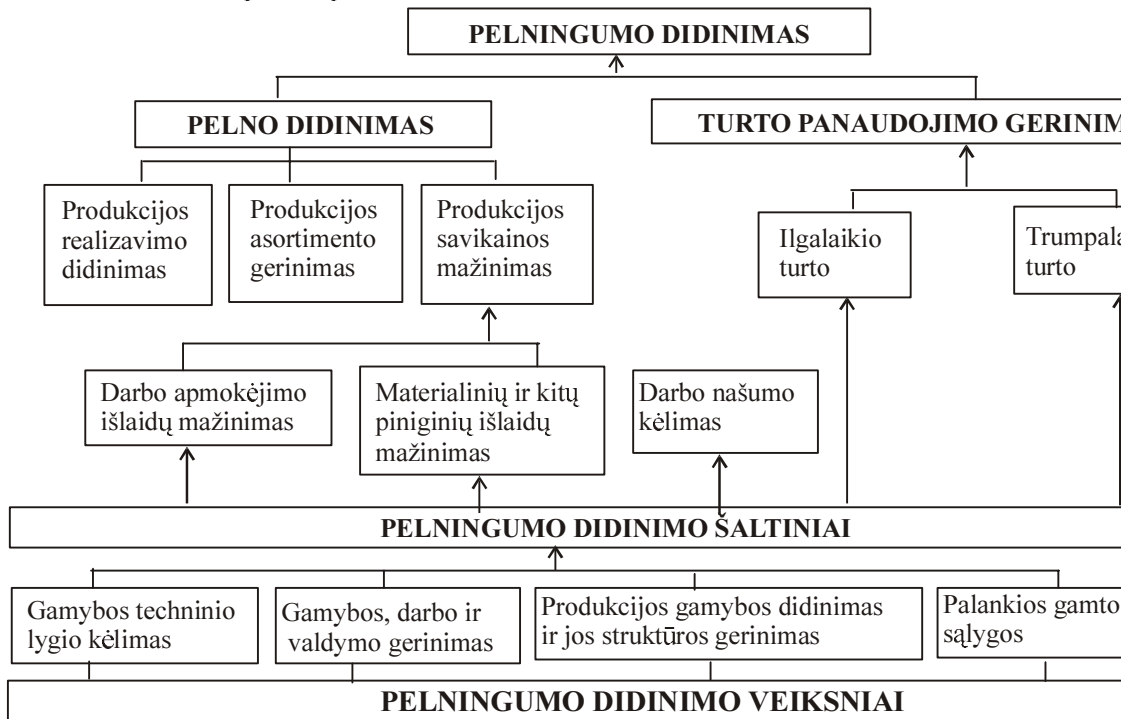
- skirtingi gabumai
- skirtingas išsilavinimas
- nevienodas polinkis rizikuoti
- nuosavybės turėjimas ar neturėjimas
- nevienodi sugebėjimai užsidirbti papildomų pajamų
- sėkmė, ryšiai, nelaimės

10. PELNAS

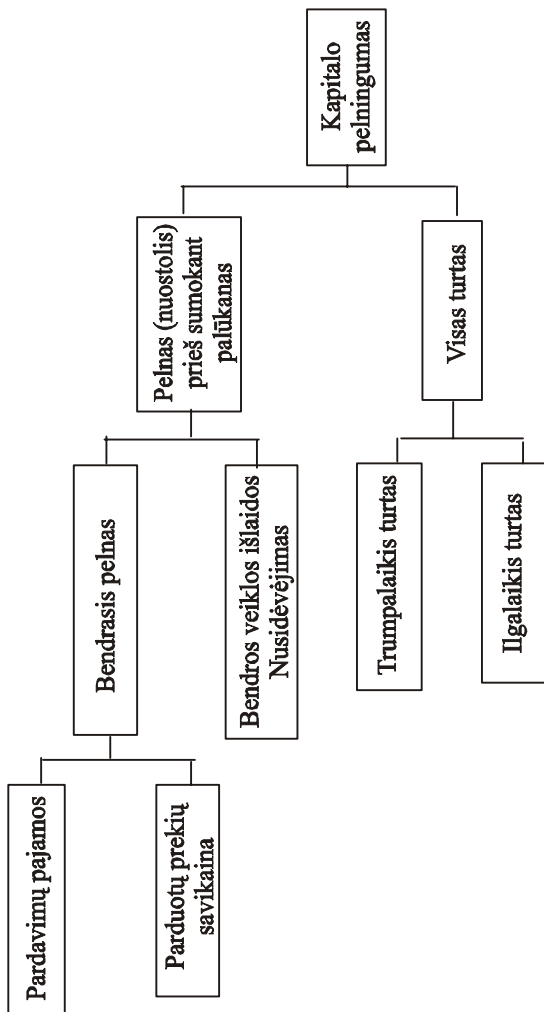
10.1. PELNO DALTINIAI, VEIKSNIAI, PASKIRSTYMAS

10.2. ĮMONIŲ PELNINGUMO DIDINIMO ŠALTINIAI IR VEIKSNIAI

10.3. TURTO PANAUDOJIMO EFEKTYVUMO APSKAIČIAVIMAS

11. EKONOMIKOS RAIDA

11.1. EKONOMINĖS VEIKLOS CIKLAI

Pagal trukmę	Pagal veiklos sferą	Pagal pasireiškimo specifiką	Pagal išplitimo formą	Pagal teritorinį principą
1. Trumpalaikiai (3 - 4 metai) 2. Vidutiniai (8 - 20 metų) 3. Ilgalaikiai (daugiau kaip 20 metų)	1. Pramonėje 2. Žemės ūkyje	1. Naftos pramonėje 2. Maisto pramonėje 3. Energetikos pramonėje 4. Žaliavų pramonėje 5. Ekologiniai 6. Valiutų rinkoje	1. Struktūriniai 2. Šakiniai	1. Nacionaliniai 2. Tarptautiniai

11.2. VALSTYBINIO ANTICIKLINIO REGULIAVIMO KONCEPCIJOS

Neokeinsinė	Neokonservatyvinė
<ul style="list-style-type: none"> • Visuminės paklausos pokyčiai • Valstybės išlaidų mažinimas • Mokesčių sistemos pokyčiai • Darbo užmokesčio lygio pokyčiai 	Poveikio svertai: <ul style="list-style-type: none"> • Pinigų ir kredito politikos pokyčiai • Pinigų masės augimo viršutinės ir žemutinės ribos nustatymas • Kredito sistemos pokyčiai • Palūkanų normų pokyčiai

11.3. CIKLŲ PRIEŽASTYS

VIDINĖS	IŠORINĖS
<ul style="list-style-type: none"> • Gamybos struktūros pokyčiai • Pinigų cirkuliacijos pažeidimai • Pagrindinio kapitalo perteklius 	<ul style="list-style-type: none"> • Karai • Revoliucijos • Politiniai įvykiai • Gyventojų migracija • Moksliniai atradimai

12. TARPTAUTINĖ PREKYBA

12.1. TARPTAUTINĖ PREKYBA

PROTEKCIONIZMAS

Tikslas

- Užtikrinti nacionalinį ekonominį saugumą

Metodai

- Aukšti muitų tarifai
- Geranoriškas importo apribojimas
- Eksporto subsidijavimas

LIBERALIZAVIMAS

- Muitų tarifų sumažinimas vykstant tarptautinės integracijos procesui

12.2. PASAULINĖ KAINA

PAGRINDAS

Prekių vertės apskaičiavimas, remiantis nacionalinėmis prekių vertėmis

RŪŠYS

- Laisvosios kainos
- Sutartinės kainos (administruojamos)
- Transferinės
- Kotiruojamosios kainos (biržos kainos)

POŽYMIAI

- Stambių, reguliarių sandėrių arba pasaulinių prekių rinkų kainos
- Komeraciniai sandėriai laisvai konvertuojama valiuta
- Prekybos biržoje kainos

12.3. PASAULIO ŪKIS

Kitimo veiksniai

- tarptautinis darbo pasidalijimas
- gamybos, kapitalo mokslo ir technikos pažangos internacionalizavimas
- tarptautinė konkurencija, prekių, žmonių migracija.

Subjektai

- nacionaliniai ūkiai
- regioniniai susivienijimai ir sąjungos
- tarptautinės korporacijos

Struktūriniai elementai

- prekių pasaulinė rinka
- kapitalo rinka
- darbo išteklių rinka
- mokslo, technikos, technologijos rinka
- informacijos rinka

LITERATŪRA

1. Navickas V. Lietuvos ekonomika – dabartis ir perspektyvos. – Vilnius, 1999.
2. Mikroekonomika. Ats. redaktorius V. Skominas. – V., 2000.
3. Valstybės veikla: funkcijos ir reguliavimo kryptys. – V., 1993.
4. Wonnacott P., Wonnacott R. Makroekonomika. Kaunas, 1994.
5. Экономическая теория. Учебник для вузов. Под ред. А.И.Добрынина, Л.С. Тарасевича. – Питер. 1999.

Marija Jėčiuvienė
Ekonomikos loginė struktūrinė schema
Mokomoji knygelė
Atsakingoji redaktorė dr. Anelė Vosyliūtė
Stilistė E. Stankevičienė
Maketavo G. Nevierienė

Tiražas egz. Užs.
Išleido Generolo Jono Žemaičio Lietuvos karo akademija,
Šilo g. 5A, LT-2055 Vilnius
Spausdino Leidybos centro prie KAM „Senamiesčio spaustuvė“,
Totorių g. 27, LT-2001 Vilnius